

Bitó László
Heller Ágnes örök ifjúságának
nyolcvanadik születésnapjára

Be kell vallanom: megviselt az elmúlt a tél. Nem annyira a hideg napok – átéltem már ennél sokkal keményebb teleket is –, hanem az egyre zordabb, gyűlölködőbb légkör rontotta meg napjaimat: az újra és újra felszított judeofóbia, antiszemitizmus, másság-paranoia.

Egyre inkább éreztem a kényszert, hogy megszólaljak. Ehhez hozzájárultak a hosszú és olykor heves beszélgetéseim Heller Ágival – amelyeknek gyakran csak a Fülemüle étterem megértő, de már láthatólag hazamenni vágyó személyzete iránti együttérzésünk vetett véget.

Többször is belefogtam az írásba, s eközben lassan felderengtek mondattöredékek, amelyek az interneten elvezettek egy íráshoz, amelyben meglepetten ismertem fel hat évvel ezelőtt, 2003 húsvétjára írt, majd a Népszabadságban (Hétvége, 2003. április 19.) megjelent esszémet – vagy inkább aggodalmas fohászomat – az (egyházi) antiszemitizmusról – amely sajnos legalább olyan időszerű, mint bármi, amit ma írhatnék. Mivel jobb írásra nem lennék képes, újra közlöm itt kicsit leporolva, átcsiszolva és Heller Ágnesnek ajánlva.

Kik ölték meg Jézust?

Naponta százszor is bocsánatot kérhetnek pápák, püspökök egyházuk évezredes antiszemitizmusáért. Ez nem elég.

Kimondhatják ezerszer is, hogy felmentik a zsidóságot az istengyilkosság vádjá alól. Nem elég.

Kinyilatkoztathatná a Vatikán, hogy mostantól fogva csak azok vehetnek részt a Sixtus-kápolna konklávéjában, pápát választani maguk közül, akik életükben legalább egyszer elzarándokoltak

a huszadik század Moríjainak egyik oltárához – valamelyik haláltábor nem oly rég fekete füstöt okádó tornyaihoz. És nem szállhat fel a fehér füst ama kápolna kéményéből, amelyre valamikor újra a világ szeme szegeződik majd, amíg a bíborosok választottja meg nem esküszik, hogy küzd a Jézust és apostolait gyalázó antiszemitizmus ellen.

Számomra ez sem lenne elég: mindez nem adhatná vissza gyermekkorom boldog hitét, hogy az én Egyházam, a Római Katolikus Egyház a názáreti Jézus egyháza. Ahhoz a hithez nincsen visszautam, mert képes-katekizmusom nem a valós názáreti tanítómester, a zsidó rabbi képét ültette szívembe. Gyermekes, agyamosott tudatlanságomban el sem képzelhettem volna, hogy az Istenanya, kihez minden este ágyam mellett térdepelve szólottam - „Üdvözlégy Mária, malasztal teljes, áldott vagy te az asszonyok között...” - éppolyan jó zsidó anya volt, mint az a terhes néni, aki két kislányát kézenfogva osont az utcánk végén álló sárga csillagos ház felé. Osont. Pedig hallottam, hogy a Gellért-hegyről sok más családdal együtt odazsuppolt művésznő volt, és így, gyerekként, neki is kezicsókolommal kellett volna köszönnöm, mint bármely más néni, aki az utcánkban lakott. De belém rekedt a szó, mert lesütött szemmel osont el mellettem, a szintén sárga csillagot viselő, lesütött szemű, korombeli lányait közelebb vonva magához. Először fordult elő, hogy saját, kicsiny utcánkban nem mosolygott rám egy néni, hogy a köszönésemet fogadja.

Ezért nem elég a sok bocsánatkérés. Meg azért, ahogy az a terhes istenanya és két lánya eltűnt e világból.

Nem elég?!

Nincs is szükségem bocsánatkérésre. Tőlem miért is kérne bocsánatot az egyház?! Hiszen én is hallgattam. Még tízéves sem voltam, de éreztem, hogy valami pokoli, valami elviselhetetlen történik. És abban a pillanatban valóságossá vált mindaz, mit a híradómoziban láttam. Sokszor csak anyám – a szememre rebtent, a vetített világot tekintetem elől eltakaró – reszkető kezének ujjai között.

Tudtam, de hallgattam. Még kérdezni sem mertem. Akkor nem. Túl borzasztó kellett hogy legyen mindaz, amit azok a lesütött szemek rejtettek.

Hallgattam, hallgattunk – hallgatott, hallgattak. Aztán a nagy csöndben egyre többen sustorogtak, majd üvöltöztek-lövdöztek szlogenekkel félrevezetett, gyűlölettől részeg suhancok.

Lehet bármilyen őszinte a pápa bocsánatkérése elődeinek hallgatásáért vagy éppenséggel aktív zsidóellenességéért – ez rajtam nem segít. Sem a kínjaik – vagy éppen megváltó haláluk – előtt minden emberi méltóságuktól megfosztott milliókon nem segíthet. Talán enyhítheti a megmenekedettek büntudatát. Talán ha elhihetnék, hogy a pápa valóban egész egyháza, annak minden tagja nevében szól hozzájuk, akkor nem kellene továbbra is arra várniuk, hogy a keresztények megbocsássák nekik visszatérésüket. Azt, hogy ők, a halál maradéka, a genocídium menekültjei mégis visszatértek, még mindig itt vannak. Élnek.

Engem nem az egyház hallgatása fosztott meg hitemtől, hanem a nevelése, tanítása.

Az, hogy a kék szemű, hófehér bőrű Szűz Mária szentképéről – amelyet nyolcévesen tolltartóm fedelébe ragasztottan – nem a jószágos zsidó anya mosolygott rám, mindahányszor leckém írásába kezdtem.

Most nem szólok arról, hogy már tizenévesen is zavartan elfordultam ama dogmától, hogy Jézus nem férfiember magvából fogantatott. Semmi erényes értelmét nem láttam annak, hogy Mária kijátszotta volna a Teremtő Isten akaratát. Hiszen a Teremtő szándéka szerint való, hogy férfi és nő, két test gyönyörűséges egyesüléséből jövünk létre – amit a háború után már hiába pró-

báltak titkolni előlünk szüleink, házastársi kötelességről prédikáló papjaink.

Dogmatikus tanításaival az egyház lehetetlenné tette, hogy felnövekedvén gyermekkorom antropomorf, „nagyapapa” Istene felnőjön velem. Írásaiban – a bibliai történeteket átértelmező könyveimben, különösen az *Áldott vagy, Káinban*, amelyet Heller Ágnes „ellenmesének” nevez utószavában – mindmáig keresem a felnőtt fejjel számomra elfogadható istenképet: az igaz Transzcendenciát.

Pár évvel ezelőtt, húsvétkor elem varázsolódtak gyermekkorom Jézus iránti fájó részvétellel átélt nagypénteki miséi. Egyetlen akkorról megmaradt tárgyi emlékezetem: misekönyvemet is elővettem, amelynek oldalain valaha követtem a feketével bevont, gyertyátlan oltár előtt álló pap ajkáról Hóseás, Habakuk és Mózes szavait, majd a Zsoltárok könyörgését: „Ments meg engem uram a rossz emberektől...” Emlékszem, akkor még mennyire bíztam, hogy Isten meghallgatja könyörgésünket, mert a front közeledtével egyre többet hallottunk gonosz emberekről. Megártatlanokról, akik eltűntek.

Ezután következett a Passió. A kórusról adták elő. Mintha a mennyből szálltak volna alá Kajafás, Pilátus, Jézus és a nép szavai: a János evangéliumból vett szavak, amelyek szerint Róma pogány helytartója mindenképp el akarta engedni az általa kedvelt és ártatlannak talált Jézust, de a zsidók, akik pár nappal korábban hozsanával fogadták őt Jeruzsálemben, erre kórusban kiáltották, hogy a gyilkos Barabás helyett az ő jószágos Mesterüket feszítse keresztre.

Gyerekkoromban meg is sajnáltam Pilátust, akit megszaroltak a zsidók, mondván: „Ha ezt elbocsátod, nem vagy a császár barátja...”

Miért is ne sajnáltam volna meg szegény Pilátust, akit csakugyan megfélemlíthetett Kajafás és a zsidó nép követelése. A „Feszítsd meg, feszítsd meg őt!” kórusa. Mivel akkor még keveset tudtam, talán semmit a Római Birodalom keménykezű katonáinak, helytartóinak hajthatatlanságáról, zsarnoki teljhatalmáról, miért is kételkedtem volna János szavaiban, melyek szerint „Midőn pedig Pilátus ezt a beszédet hallotta, még jobban megijede.”

Miért is kételkedtem volna Jánosban, amikor még sejtelmem sem volt az ideológiai történelemírásról meg a koncepciós perekről? A hazug híradásról. A kivезényelt tüntetőkrol. Miért is feltételeztem volna, hogy János nem a megtörténteket foglalta írásba, hanem azt, amivel megnyerheti a Jézus követőinek megátalkodott üldözőjéből lett vallásalapító, Saulus-Paulus és elvbarátai számára Róma kegyeit? Hogy beférkőzve a birodalom székhelyébe, egyházbirodalomuk székhelyévé tegyék.

Miért is gondoltam volna boldog gyermekkoromban, hogy csakis a megszálló Római Birodalom helytartója állhatott a történetek mögött? Egyedül a Prokurátor lehet felelős mindazért, ami az ő oltalma és uralma alatt történt Jeruzsálemben, amelyet elődeitől eltérően állítólag Pilátus a maga júdeai székhelyévé tett, hogy a Templomra néző Antonius-bátyyából a papok és leviták minden mozdulását szemmel tarthassa.

Mindaddig nem vontam kétségbe, hogy a zsidók valóban önként fordultak szeretett Mesterük ellen, halálos ítéletet kérve Róma helytartójától, amíg pár évvel később nem kényszerítettek minket Moszkva helytartói, hogy követeljük annak a Mindszentynek a halálra ítéletét, akit nem sokkal azelőtt baldachinos körmeneteken követtünk Budapest utcáin. Akitől a megváltást vártuk, amint ránk nehezedett Sztálin csizmája... De aztán kinyílt a szemem, amikor imádott keresztapám is elvesztette állását, mert nem volt hajlandó „feszítsd meg”-et kiáltani (az én apám akkor már örült, ha segédmunkásnak felvették valahol).

Püspökeink szeme is rányílhatott volna az igazságra. Arra, hogy a birodalom helytartói sosem ártatlanok abban, ami kormányzásuk idején történik. S arra, hogy Kajafás nem a zsidó népet képviselte, ha egyáltalán elhíhetjük, hogy saját akaratából állította Jézust Pilátus elé. Hogy az elnyomottak nem mindig saját szándékuk szerint cselekszenek, s Pilátus alatt sem volt ez másként.

Minderre püspökeink is rádöbbenhettek volna, ha nem adták volna be a derekukat Moszkva helytartóinak. Ha előbb nem, akkor a Rákosi- és Kádár-korszakban megvilágosodhatott volna előttük is, hogy nem kell mindent elhinni, ami ideológiák szolgálatában írva vagyon. Megvilágosodhatott volna – ha legtöbbjük nem állt volna a hatalmi ideológiák szolgálatában.

Akkor talán fel merték volna ismerni, hogy Jánosnak érdeke lehetett, hogy a hatalmasak kegyében járva Róma szája íze szerint ferdítse a zsidók ellen a megtörténteket. Mert ezt kéne kimondaniuk.

Kik ölték meg Jézust?

Mi öljük meg a valóságos Jézust nap mint nap, megfosztva őt embertől származó emberségétől, zsidó anyától származó zsidóságától. De hiszek a feltámadásban: Isten országának az eljövételében. Annak a mindenekre terjedő zsidó-jézusi szeretetnek az eljöttében, amelyben a vallások nem fordítanak embert ember ellen és nem állják útját a hitnek.

